

Władysław Basista

Program i metodyka nauczania homiletyki w wyższych seminariach duchownych

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 11, 139-150

1978

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WŁADYSŁAW BASISTA

PROGRAM I METODYKA NAUCZANIA HOMILETYKI W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH

Homileci polscy po drugiej wojnie światowej niejednemu raz podejmowali próby wypracowania programu i metody nauczania homiletyki w wyższych zakładach teologicznych¹. Duszą tych poczynań był ks. Zygmunt Pilch (†1962)². W czasie zjazdu rektorów i profesorów zakładów teologicznych w Lublinie we wrześniu 1958 roku, Sekcja Homiletyczna po wysłuchaniu m.in. referatu ks. Z. Pilcha na temat kształcenia kaznodziejów przyjęła wniosek, by ustalić jednolity program dla wszystkich seminariów duchownych³. Trzy lata później, w grudniu 1961 r., na zjeździe profesorów homiletyki w Krakowie, sprawa kształcenia homiletycznego alumnów wysunięta została znów na czoło obrad⁴. Zjazd uchwalił, by wszyscy wykładowcy homiletyki ustosunkowali się do projektu „Programu szkoły kaznodziejstwa” ks. Z. Pilcha, podając własne sugestie programowe i metodyczne. Niestety, do Sekretariatu wpłynęły wtedy tylko trzy propozycje.

Po Soborze Watykańskim II sprawa programów nauczania w seminariach duchownych stawała się palącą i to nie tylko w dziedzinie homiletyki. Zagadnienie podjęła Komisja Episkopatu d/s Seminariów Duchownych, która po zapoznaniu się z propozycjami profesorów wypracowała *Ratio studiorum*, w której znalazł miejsce również program nauczania homiletyki. Program ten obowiązujący od 1971 r., jest rażowy i bardzo ogólny. Na jego realizację przeznaczona jest jedna godzina przez sześć semestrów (na 4, 5 i 6 roku studiów)⁵. Obecnie program ten, zgodnie z życzeniem Komisji Episkopatu, winien być poddany krytycznej rewizji⁶, a niezależnie od tego homiletyka polska stawiając sobie zadanie odnowienia

¹ Artykuł jest nieco zmienionym i poszerzonym tekstem referatu wygłoszonego na zjeździe Sekcji Homiletów Polskich, z udziałem profesorów homiletyki z Belgii i Republiki Federalnej Niemiec, na ATK w Warszawie, 4. 4. 1975.

² Życiorys Ks. Z. Pilcha i bogatą działalność homiletyczną wraz z bibliografią podano w: *Stadia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*. Red. ks. L. K u c i ks. W. W o j d e c k i, Warszawa 1975, 19—41.

³ Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, Lublin 1961, t. VIII, z. 3, 71 n.

⁴ *Materiały Zjazdu Profesorów Homiletyki*, Kraków, 28—29 12. 1961 (maszynopis w Sekretariacie SHP).

⁵ *Ratio Institutionis Sacerdotalis*, przyjęta przez Konferencję Episkopatu Polski dnia 4. 5. 1971 r. i zatwierdzona przez Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, *ad experimentum* na 6 lat.

⁶ Sekcja Homiletów Polskich ustanowiła komisję w składzie: ks. H. Pagiewski, ks. W. Basista, ks. M. Gosek do przeprowadzenia rewizji *Ratio studiorum* odnośnie do homiletyki i fonetyki pastoralnej i upoważniła do przesłania opracowanych wniosków Komisji Episkopatu ds. Seminariów Duchownych.

kaznodziejstwa przez odnowę homiletyki, musi również wypracować metodykę kształcenia homiletycznego w wyższych seminariach duchownych. Niniejszy artykuł ma być przyczynkiem do tego przedsięwzięcia.

CELE NAUCZANIA HOMILETYKI

Bez określenia celów nauczania cały proces dydaktyczny gubi się w formalizmie. Poza tym nie wiadomo, czemu ma służyć wysiłek wykładowcy oraz praca alumnów. Na wstępie należy zatem wyznaczyć cele dydaktyczne. Wśród celów, jakie postawimy, jedne w pełnej postaci dają się osiągnąć w czasie studiów, inne przez odpowiednie ukierunkowanie procesu dydaktycznego osiągnięć się w przyszłości. Cele te są następujące:

1. Wyposażenie alumnów w wiedzę homiletyczną według aktualnego jej stanu, z uwzględnieniem głównych linii rozwojowych w przeszłości i ewentualnym ukazaniem kierunków rozwoju w przyszłości. Chodzi o syntetyczne a nie encyklopedyczne wiadomości, gdyż te ostatnie sprzyjają werbalizmowi oraz odrywają od życia i praktyki.

2. Nauczanie alumnów posługiwania się zdobytą wiedzą w praktyce kaznodziejskiej. Warunkiem, który decyduje o tym, czy wiedza zdobyta będzie wykorzystana w praktyce, jest:

a) dostrzeżenie w wiadomościach operatywnego charakteru,

b) pojawienie się potrzeby zastosowania wiadomości w konkretnych zadaniach kaznodziejskich. (Potrzeby też nakazują homilecie szukać nowych rozwiązań i chronią przed stereotypami).

3. Wszzechstronny i harmonijny rozwój osobowości alumnów. Kaznodzieja odznaczać się musi nie tylko wiedzą i umiejętnościami praktycznymi, ale dojrzałą osobowością. W szczególności sposób podkreślić należy takie cechy, jak wiara, stosunek do drugich nacechowany miłością, duch apostołski — misyjny i komunikatywność⁷. Osobowość alumnów jest przedmiotem całego systemu wychowawczego w seminarium, jak również zadaniem kształcenia homiletycznego.

4. Wypracowanie postawy twórczej i badawczej. Praca kaznodziejska jest pracą twórczą. Chodzi zatem o wykształcenie zdolności twórczych, samodzielnego i krytycznego myślenia, wyobraźni twórczej, zmysłu obserwacji, umiejętności kojarzenia, pamięci i skupienia.

5. Wzbudzenie zainteresowań problematyką homiletyczną. Niejednokrotnie alumn na tyle jest zainteresowany przedmiotem i uczy się, bo musi zdać egzamin. Jak wykazują badania psychologiczne, zainteresowania mają poważny wpływ na efekty nauczania⁸. Do budzenia zainteresowań przyczynia się motywacja w procesie nauczania. Wykładowca odwołując się do osobowości alumna ogromnych potrzeb Kościoła w dziele ewangelizacji i motywów nadprzyrodzonych wskaże:

a) liczne zastosowania wiedzy homiletycznej w duszpasterstwie,

b) tematy, jakie czekają na rozwiązanie homiletyczne,

⁷ Dawniejsze poręczniki homiletyki wymieniają kilkanaście cech, którymi winni odznaczać się kaznodzieje. Por. Ks. S. D u s z a, *Elementy teologiczne w teorii kaznodziejstwa polskich podręczników homiletyki w 19 wieku*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, 201 η; *Homiletyka duszpasterska*, Red. ks. Z. P i l c h, Kielce 1935, 493 n.; Ks. Z. P i l c h, *Wykład zasad kościelnej wymowy*, Poznań 1958, 42 n.

⁸ Por. K. O b u c h o w s k i, *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa 1966, 25; J. K o z i e l s k i, *Psychologia procesów przeddecyzyjnych*, Warszawa 1969, 79; D. E. S u p e r, *Psychologia zainteresowań*, Warszawa 1972, 156 n.

c) na zadowolenie w przypadku osobistego sukcesu w rozwiązywaniu tematów kaznodziejskich.

6. Przyzwyczajenie do stałego doksztalcania się⁹. Wiedza i kwalifikacje w dobie obecnej szybko się starzeją. Kaznodzieja musi nadażać za postępiem w dziedzinie teologii i homiletyki, jak również powinien przyczyniać się do tego postępu. Kaznodzieja winien na bieżąco śledzić prace z zakresu teologii i homiletyki, mieć stały kontakt ze światem i jego problemami oraz nieustannie zabiegać o ulepszanie metod głoszenia słowa Bożego.

Wszystkie wyżej wymienione cele mają ostatecznie doprowadzić do wykształcenia dobrego kaznodziei.

Cele nauczania decydują z kolei o doborze treści i metod kształcenia.

TREŚĆ NAUCZANIA

Problemy, jakie mają być przedmiotem zajęć w seminariach duchownych, zostały podane w *Ratio studiorum*. Program tam naszkicowany obowiązuje także wykładowcę homiletyki. Nie wdając się w dyskusję z podaną systematyką homiletyki w *Ratio studioium*, dawniejszymi sugestiami podanymi na ten temat przez ks. Z. Pilcha¹⁰ lub obecnie przez ks. A. Lewka¹¹, posłużę się podziałem wypracowanym przez Sekcję Homiletołów Polskich, który znalazł wyraz w tytułach 4-tomowego podręcznika homiletyki wydawanego przez Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie¹² i zasygnalizuję zagadnienia, jakie nie mogą być pominięte w wykładach homiletyki. A oto szczegółowy program:

I. Teologia przepowiadania słowa Bożego

1. Teologia słowa Bożego a teologia przepowiadania
2. Istota i cel przepowiadania słowa Bożego
3. Słowo Boże w historii zbawienia
 - a) Słowo Boże w akcie stwórczym
 - b) Bóg mówi przez proroków
 - c) Rola Jezusa Chrystusa w przepowiadaniu
 - d) Apostołowie i ich misja głoszenia słowa Bożego
 - e) Eklezjalny charakter przepowiadania słowa Bożego
 - f) Tradycja i *Magisterium Ecclesiae* a przepowiadanie słowa Bożego
4. Rola Ducha Świętego w przepowiadaniu słowa Bożego
5. Skuteczność przepowiadanego słowa Bożego
6. Przepowiadający słowo Boże — duchowny, świecki
7. Słowo Boże w słowie ludzkim
8. Teologia języka

⁹ Do stałego doksztalcania się księży nawołuje Sobór Watykański U, por. DK, 19.

¹⁰ Ks. Z. P i l c h, *Wykład zasad kościelnejwymowy*, 19.

¹¹ Ks. A. L e w e k, *Odrodzenie kaznodziejstwa przez odnową homiletyki*, Coll Theol, Fasc. IV (1974), 36.

¹² Tom I — *Teologia przepowiadania słowa Bożego*, Red. ks. L. K u c, Warszawa 1972. Tom II — *Praktyka przepowiadania słowa Bożego*, Red. ks. L. K u c, Warszawa 1973. Tom III — *Historia kaznodziejstwa (w przygotowaniu)*. Tom IV — *Fonetyka pastoralna (w przygotowaniu)*.

9. Słuchacz i nie-słuchacz słowa Bożego
10. Odpowiedź człowieka na usłyszane słowo Boże

II. Praktyka przepowiadania słowa Bożego

1. Przedmiot przepowiadania — tworzywo homiletyczne
 - a) Objawienie Boże: Pismo św. Starego i Nowego Testamentu oraz Tradycja Kościoła
 - b) Chrystus centrum przepowiadania
 - c) Tworzywo liturgiczne
 - d) Prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego
 - e) Elementy egzystencjalne:
człowiek, jego potrzeby i osiągnięcia
świat i znaki czasu
2. Struktury przepowiadania (typologia) — rodzaje **przepowiadania**
 - a) Homilia mszalna: dla dorosłych
dla młodzieży
dla dzieci
 - b) Homilia przy udzielaniu sakramentów i sakramentaliów
 - c) Homilia w czasie nabożeństwa słowa Bożego (kręgi biblijne)
 - d) Kazania katechizmowe i okolicznościowe
 - e) Przepowiadania cykliczne: rekolekcje
misje
dni skupienia
 - f) Konferencje, przemówienia, dialog
3. Proces tworzenia
 - a) Ogólne zasady twórczości
 - b) Proces tworzenia jednostki przepowiadania:
od egzegezy do homilii
aktualizacja kerygmatu
elementy logiczno-psychologiczne przepowiadania
sposoby konstrukcji jednostki przepowiadania
utrwalenie
 - c) cechy jednostki przepowiadania
 - d) język przepowiadania słowa Bożego
4. Wprowadzenie do teorii przekazu homiletycznego
 - a) Pojęcie przekazu homiletycznego
 - b) Misterium przekazu
 - c) Przepowiadanie jako proces informowania
 - d) Struktury komunikacyjne przepowiadania (elementy osobowościowe i środowiskowe, język i zasady retoryczne)

III. Zarys historii przepowiadania słowa Bożego

1. Przepowiadanie słowa Bożego w Starym Testamencie
2. Przepowiadanie Jezusa Chrystusa
3. Przepowiadanie apostoelskie
4. Przepowiadanie w okresie patrystycznym
5. Przepowiadanie

- a) w średniowieczu
- b) w epoce renesansu
- c) w epoce baroku
- d) w epoce oświecenia
- e) w epoce romantyzmu

6. Kaznodziejstwo XIX wieku i początek XX wieku

7. Czasy najnowsze

- a) do Soboru Watykańskiego II
- b) kaznodziejstwo po Soborze Watykańskim II

(podaje się tu charakterystykę ogólną epoki, a szczegółowo omawia tylko najwybitniejszych przedstawicieli danej epoki).

Jak zmieścić ten program w czasie 2 godzin wyznaczonych na wykłady przez *Ratio studiorum*?

Na teologię przepowiadania trzeba przeznaczyć	20 godzin wykładów
na praktykę przepowiadania	30 godzin wykładów
na historię kaznodziejstwa	10 godzin wykładów

Bardzo upraszczałyby sprawę wykształcenia homiletycznego ten, kto uważałby, że wiedza homiletyczna jest gotowa i wystarczy ją udostępnić przez wykład, skrypt lub podręcznik a następnie przez kolokwia i egzaminy stwierdzić, o ile została przyswojona przez alumnów. Wykształcenie homiletyczne zakłada wypracowanie u alumnów umiejętności przystosowywania w sposób twórczy Objawienia Bożego do współczesnego człowieka tak, aby odpowiedź na usłyszane słowo Boże wyrażała się w życiu z wiary¹³. Nie wystarcza tu sama wiedza teoretyczna. Do wykształcenia homiletycznego potrzebne są ćwiczenia i praktyka. Dopiero praktyczne zajęcia kaznodziejskie w pełni pozwalają rozumieć i stosować teorię.

METODY NAUCZANIA HOMILETYKI

Metoda nauczania, to systematycznie powtarzany sposób pracy wykładowcy z alumnami dla osiągnięcia celów kształcenia¹⁴. Wykładowca podaje i udostępnia wiedzę, kieruje pracami alumnów oraz ukazuje problemy homiletyczne. Praca alumnów polega na przyswajaniu sobie wiedzy, rozwiązywaniu zadań ukazywanych przez wykładowcę, szukaniu metod zmierzających do zmiany w dotychczasowym działaniu i ulepszeniu ich. Wykładowca i alumn winni być mocno osobowościowo zaangażowani w studium, przeżywając wspólnie wartości danej dyscypliny. Dydaktyka seminaryjna homiletyki obejmuje w równej mierze działanie wykładowcy jak i alumna. Działania te są bowiem z sobą zintegrowane tak, że występuje tu sprzężenie zwrotne. Działania te mają przyczynić się do wytworzenia postaw twórczych w dziele przepowiadania słowa Bożego i umiłowania przyszłej pracy kaznodziejskiej.

Do metod kształcenia homiletycznego w wyższych seminariach duchownych zaliczymy: wykład, pracę z podręcznikiem i piśmiennictwem naukowym, ćwiczenia, zajęcia praktyczne, seminaria naukowe.

¹³ Por. J. Besemer, *Der Verkünder heute*, w: *Handbuch der Verkündigung*, t. 2, Wien 1970, 80.

¹⁴ Por. T. Kotarbiński, *Wybór pism*, t. 1, Warszawa 1957, 708.

1. Wykłady

Najczęściej spotykanym sposobem podawania i uprzystępniania gotowych wiadomości jest wykład. Wyróżnia się wykład systematyczny, w którym przedstawia się całościowo przegląd problematyki przedmiotu, i monograficzny, w którym przedstawia się wybrane, kluczowe zagadnienia z przedmiotu. W zależności od czasu oraz bazy podręcznikowej i skryptowej wykładowca może stosować pierwszy lub drugi sposób wykładu.

Ze względu na aktywność słuchaczy wykłady można podzielić na wykład tradycyjno-konwencjonalny, konwersatoryjno-problemowy i dialogowo-robotyczny¹⁵.

a) Wykład tradycyjno-konwencjonalny

Jest to najłatwiejszy dla wykładowcy sposób podania wiedzy. Wykładowca zdobytą wiedzę przekazuje alumnom niejednokrotnie przez odczytanie własnego skryptu. Chodzi z jednej strony o maksymalne przekazanie informacji, a z drugiej strony o wysłuchanie ich przez alumnów i zapamiętanie. Wykładowca nie dopuszcza do reakcji słuchaczy. Alumn jest biernym odbiorcą zapisywanych wiadomości. Stąd przeciwko wykładom tradycyjnym wysuwa się tu i ówdzie coraz częściej uwagi krytyczne¹⁶. Całkowicie jednak z wykładu konwencjonalnego zrezygnować nie można. Trzeba jednak zadbać o to, by alumni byli aktywni i możliwie najwięcej z wykładu skorzystali. W tym celu wykładowca winien tak rozczłonkować treść przedmiotu, by każdy wykład stanowił odrębną jednostkę tematyczną. Rozpoczynając wykład, należy nawiązać do poprzedniego, następnie podać plan i przydatną literaturę nowego wykładu, a w zakończeniu podsumować główne tezy, ukazać problematykę ćwiczeń i zadań wynikających z omawianego tematu, które alumn może samodzielnie rozwiązać, oraz zapowiedzieć temat następnego wykładu¹⁷.

Wskazane jest, by wykładowca raczej umiarkowanie posługiwał się notatkami, natomiast wykazywał emocjonalne zaangażowanie w to, co przekazuje, przy pomocy środków ekspresji mowy, oraz by ilustrował słowa przy pomocy środków dydaktycznych, Ideałem byłoby, gdyby słuchacze w jakiś sposób mogli wypowiedzieć się na temat usłyszanego wykładu.

b) Wykład konwersatoryjno-problemowy¹⁸

W tym sposobie wykładu bardziej uwypuklona jest aktywność słuchaczy. Przebieg wykładu konwersatoryjno-problemowego:

1) Wykładowca organizuje sytuację problemową, tzn. sprawia, iż alumn odczuwa jakąś trudność w związku z omawianym tematem i zaczyna stawiać pytania.

¹⁵ Podobny podział wykładów w wyższej uczelni, przyjmując jednak inne nazewnictwo, podaje W. Okoń, por. *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*, Warszawa 1971, 173 n.

¹⁶ K. Nożko, *Problem metodyki wykładu*, *Życie szkoły wyższej* 9 (1963) 31—39.

¹⁷ Ks. W. Basista podaje przykładowo problematykę zajęć studentów w: *Praktyka przepowiadania słowa Bożego*, cz. IV.

¹⁸ Przez „problem” rozumiem tu zagadnienia stanowiące pewną trudność.

2) Słuchacze podają pomysły rozwiązania (może się to dokonywać w mniejszych grupach). Poszukują przesłanek w różnych źródłach wiedzy teologicznej i dyscyplin pomocniczych, gromadzą dane, dokonują analizy i syntezy tych danych, stosują rozumowanie indukcyjne i dedukcyjne. Są to czynności niezbędne do rozwiązania problemu. Wykładowca udziela alumnom niezbędnej pomocy w procesie tworzenia hipotez.

3) Następnym krokiem jest weryfikacja hipotez. Polega ona na konfrontacji ze znanymi osiągnięciami homiletycznymi i na analizie myślowej.

4) W końcu z udziałem wykładowcy formułuje się rozwiązanie i włącza je w system wiedzy już posiadanej, służącej do rozwiązywania nowych zadań teoretycznych lub praktycznych.

Ten typ wykładu jest szczególnie pożądany w kształceniu homiletycznym. Kaznodzieja musi umieć samodzielnie rozwiązywać problemy homiletyczne w oparciu o posiadaną wiedzę. Każdy temat jednostki przepowiadania jest jakimś nowym, niepowtarzalnym problemem wymagającym twórczego i pomysłowego rozwiązania. Alumn uczy się tu również wartościowania treści, co w pracy kaznodziejskiej jest bardzo pożyteczne.

c) *Wykład dialogowo-roboczy*¹⁹

Przyjmuje on formę dialogu w najszerszym tego słowa znaczeniu. Jest połączeniem słowa mówionego i działania. Przez dialog i wspólne działanie zmierza do rozwiązywania problemów teoretycznych i praktycznych. Efektem tej próby dialogowo-roboczej na homiletyce może być np. projekt jednostki przepowiadania na określony temat. Na tego typu wykład alumn musi przyjść już przygotowany. Wykładowca zatem na poprzednim wykładzie zapowiada problematykę i wskazuje niezbędną literaturę oraz potrzebne pomoce, z którymi musi zapoznać się alumn. Wykład dialogowo-roboczy później bardzo pomaga księżom w twórczej pracy kaznodziejskiej oraz uczy pracy zespołowej.

Każdy z wymienionych typów wykładu winien mieć swoje miejsce w ogólnym toku kształcenia homiletycznego. W zależności od celu i treści wykładu zdecydować się trzeba na ten typ wykładu, przy pomocy którego osiągniemy najlepszy efekt nauczania.

2. Praca z podręcznikiem i literaturą naukową

Przy niewielkiej liczbie godzin przeznaczonych na zajęcia z homiletyki niemożliwością jest przerobienie zarysowanego wyżej programu w sposób wyczerpujący. Alumn musi uzupełnić wiedzę z podręcznika oraz wskazanę przez wykładowcę literatury naukowej, monografii i artykułów ukazujących się w czasopiśmie, jak też — jeśli chodzi o historię kaznodziejstwa — z kazań i homilii wybitnych mówców kościelnych, występujących na przestrzeni wieków. Podręcznik i piśmiennictwo naukowe mają również służyć do utrwalenia, poszerzenia i wykańczania tego, co zostało zdobyte i przeżyte na wykładach. Alumn daje sprawozdanie w ramach egzaminu lub kolokwium, ustnie lub na piśmie, nie tylko z materiału prze-

¹⁹ „Wykładowi dialogowanemu” poświęcono dwie sesje Księży Profesorów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie w r. 1971/72. Materiały w Rektorate WSSD.

robionego na wykładach, lecz również z zadanych partii podręcznika i wskazanej literatury uzupełniającej.

Dla celów praktycznych byłby bardzo potrzebny (obok istniejącego podręcznika podającego kompendium wiedzy homiletycznej) podręcznik programowy, obejmujący treść nauczania homiletyki zgodnie z założeniami programowymi i czasowymi. Byłby również potrzebny podręcznik do ćwiczeń homiletycznych i zajęć praktycznych. Ten ostatni byłby głównie nastawiony na kształcenie sprawności twórczego opracowania i skutecznego głoszenia słowa Bożego²⁰.

Zawsze jednak należy pamiętać, że podręcznik jest elementem pomocniczym i uzupełniającym żywe nauczanie, którego nie można niczym zastąpić.

3. Ćwiczenia

Na ćwiczeniach alumni mają zdobyć umiejętność stosowania wiedzy homiletycznej w praktyce kaznodziejskiej. Należą tu czynności organizacyjne i twórcze. Chodzi o zastosowanie w praktyce poznanych zasad homiletycznych i wykrywanie nowych dla stałego ulepszania sposobu przepowiadania słowa Bożego. Tu też w praktyce następuje weryfikacja wiedzy czerpanej z wykładu i innych źródeł. Ćwiczenia homiletyczne dobrze prowadzone mają ogromny wpływ na kwalifikacje kaznodziejskie.

Niektórzy wykładowcy homiletyki oddzielają przekazywanie wiedzy od działania kaznodziejskiego. W ciągu jednego roku alumni przyswajają sobie treść wykładów, a w następnym lub nawet za dwa lata w oparciu o ten materiał odbywają ćwiczenia. Zadania te, dla większej skuteczności, winny być z sobą ściśle połączone²¹. Dla osiągnięcia lepszych wyników wskazane jest, by ćwiczenia odbywały się w małych grupach, od 5 do 10 osób.

Cele ćwiczeń homiletycznych:

a) kształcenie umiejętności kaznodziejskich przez opracowywanie elementów jednostki przepowiadania, pisanie planów itp.

b) całościowe opracowanie jednostki przepowiadania — homilii, kazania i i.

c) poznanie wielości dróg prowadzących do rozwiązania zadań kaznodziejskich a tym samym odzwyczajanie się od upartego trzymania się jednej drogi — w związku z tym robienie różnych eksperymentów w tej dziedzinie

d) wdrażanie kleryków do samokontroli. Chodzi tu o: konfrontację końcowego wyniku działania celem i planem pracy, refleksję nad przyczynami odchyłeń oraz trudnościami, będącymi powodem tych odchyłeń, decyzję odnośnie do przyjęcia lub odrzucenia pracy lub wprowadzenia poprawek,

e) nauczanie organizacji pracy kaznodziejskiej, polegającej na planowaniu, wykonaniu i kontroli wykonanej pracy,

²⁰ Sekcja Homiletów Polskich pozytywnie ustosunkowała się do tego wniosku i po ustaleniu ostatecznym programu nauczania będzie dążyć do realizacji.

²¹ Do każdej przerobionej części materiału sugeruje odpowiednie ćwiczenia ks. W. Basista, *Proces tworzenia*, w: *Praktyka przepowiadania słowa Bożego*, 405, 403, 413, 417, 420, 425.

- f) gromadzenie materiałów kaznodziejskich,
- g) wdrażanie do posługiwania się literaturą fachową,
- h) uzupełnianie wiedzy homiletycznej,
- i) przyzwyczajanie się do dobrej roboty kaznodziejskiej,
- j) rozwijanie zdolności i zainteresowań homiletycznych.

Ostatecznym celem ćwiczeń, jak i całego studium homiletyki, jest wykształcenie dobrego kaznodziei, zwłaszcza by w swej pracy kaznodziejskiej był odkrywcy i twórczy.

Na twórcze ujmowanie tematyki kazania trzeba na ćwiczeniach zwrócić szczególną uwagę²². Twórczym w kaznodziejstwie może zostać każdy. Twórczość kaznodziejska zależy w równej mierze od woli człowieka, od wytrwałości oraz nadprzyrodzonego działania Ducha Świętego.

W twórczej pracy kaznodziejskiej chodzi o rzucenie nowego światła, ukazanie nowego aspektu omawianej problematyki. Kierujący ćwiczeniami winien dać alumnom przeżyć, jak przez wytrwałe usiłowania dochodzi się do niespotykanego dotąd aspektu rzeczywistości Objawienia Bożego i egzystencjalnej. Dokonuje się to w sposób najprostszy przez:

- zestawienie przedmiotu zwyczajnego z nadzwyczajnym,
- ustawienie przedmiotu w takim zestawieniu lub otoczeniu, w jakim nigdy nie spodziewaliśmy się go ujrzeć,
- znalezienie elementu łączącego myśli lub przedmioty należące do zupełnie różnych grup,
- ustawienie wydarzenia z Pisma św. w dzisiejszym świecie,
- ukazanie związków między prawdami objawionymi a poszczególnymi rzeczywistościami ziemskimi,
- tworzenie metafor
- zestawienie z sobą tekstów sprzecznych,
- ukazanie gry słów lub sięganie do etymologii, itp.

Twórcze opracowanie tematu zdumiewa kaznodzieję, jak i słuchaczy, zaskakuje, burzy zwykły bieg rzeczy, ukazuje problem tak, że słuchacz nie może zachować się wobec niego obojętnie. Rzeczy stare, znane, wydają się nowe i przyciągają uwagę.

W końcu w związku z ćwiczeniami trzeba zwrócić jeszcze uwagę na jedną sprawę, która nieustannie budzi dyskusje. Czy alumni mają pisać całe kazanie, czy też mają tylko robić szczegółową dyspozycję lub w ogóle nie pisać nic. Niektórzy odpowiadając, stawiają pytanie: chcemy kształcić pisarzy czy mówców?²³ Praktyka jednak przekonuje że alumni winni pisać w całości homilie, następnie robić z niej szeroką dyspozycję, według której swobodnie wygłaszają homilię, nie trzymając się dosłownego opracowania tekstu²⁴.

4. Działania praktyczne

Praktyka kaznodziejska w seminarium będzie głównie polegać na opracowaniu homilii i kazań i wygłaszaniu ich w sali wykładowej, w kaplicy

²² Zagadnieniu twórczości w kaznodziejstwie poświęcają pracę: H. Arens, F. Richardt, J. Schulte, *Kreativität und Predigtarbeit*, München 1974; zob. też ks. W. Basista, *Proces tworzenia, w: Praktyka przepowiadania słowa Bożego*, 400 n.

²³ Por. I. Schweinsberg-Reichardt, *Rednerschulung*, Heidelberg 1972, 113.

²⁴ Do przeprowadzenia wyżej zarysowanego programu ćwiczeń potrzeba minimum 2 godzin ćwiczeń. Polskie dotychczasowe *Ratio studiorum* na ćwiczenia homiletyczne przewiduje tylko 1 godzinę.

seminaryjnej lub w okolicznych kościołach z udziałem wiernych. Każdy alumn w czasie studium homiletycznego winien przygotować i wygłosić przynajmniej 4 jednostki przepowiadania. Głoszenie homilii w kaplicy seminaryjnej i okolicznych kościołach rezerwujemy dla alumnów ostatniego roku. Wielkie możliwości daje tu staż diakonów w parafii.

Bardzo pożyteczną praktyką jest słuchanie homilii i kazań wybitnych kaznodziejów w okolicznych kościołach. Usłyszane homilie należy później wspólnie analizować, oceniać i wyciągać wnioski praktyczne. Podobny efekt osiąga się, przedstawiając przykłady kazań z taśmy magnetofonowej.

5. Seminaria naukowe

Niektóre seminaria duchowe są afiliowane do uczelni mających prawo nadawania stopni naukowych. Obowiązkiem każdego wykładowcy w tych zakładach winno być prowadzenie proseminariów i seminariów naukowych z zakresu homiletyki. Podnosi to znaczenie przedmiotu oraz jest bardzo ważne dla kształcenia przyszłej kadry naukowej.

6. Zaliczenia i egzaminy

Kontrola i ocena postępów ma na celu wdrożenie alumnów do pracowitości i systematyczności. Może ona być przeprowadzana na bieżąco w czasie ćwiczeń lub sporadycznie, po przepracowaniu jakiejś części materiału. Sprawdzanie postępów może być ustne lub na piśmie.

Zaliczenie alumn otrzymuje przed ukończeniem semestru, jeśli wykona przewidziane prace i ćwiczenia. Zaliczenie uprawnia do zdawania egzaminu z homiletyki.

Przedmiotem egzaminu nie mogą być tylko wiadomości ale szeroko rozumiane umiejętności stosowania teorii homiletyki, samodzielność myślenia, jak również stopień opanowania metody rozwiązywania w sposób twórczy zagadnień praktycznych.

Egzaminator winien być również wychowawcą. Przy egzaminie winna panować atmosfera życzliwości i sprawiedliwości. Ocena winna być w miarę możliwości obiektywna²⁵.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Środki dydaktyczne wzbogacają czynności wykładowcy a także alumna. Sprzyjają upogładowieniu zajęć dydaktycznych, a zarazem dostarczają informacji. Umożliwiają alumnom doskonalenie umiejętności i rozwijanie sprawności. Należy wymienić następujące środki dydaktyczne, którymi może posługiwać się homileta:

- a) środki słowne — podręczniki, opracowania monograficzne i drukowane teksty homilii i kazań,
- b) środki wizualne — modele, wykresy, oryginalne przedmioty — ukazywane także przez epidiaskop,
- c) środki słuchowe — adapter z odpowiednim kompletem płyt, magnetofon z nagranyimi taśmami, radio,
- d) środki audio-wizualne — film dźwiękowy, ewentualnie telewizor, telerecording.

²⁵ Przed święceniami prezbiteratu Biskup katowicki prosi wykładowcę homiletyki o wydanie opinii o kandydatach odnośnie do ich sprawności kaznodziejskich.

Każdy wykładowca winien również w zakładzie mieć do dyspozycji dobrze wyposażoną podręczną bibliotekę, jak też taśmotekę i płytotekę. Poza tym byłby bardzo pożądany gabinet homiletyczno-fonetyczny do przeprowadzania eksperymentów i przechowywania środków dydaktycznych.

ORGANIZACJA ŚRODOWISKA DYDAKTYCZNEGO

W seminarium mogą istnieć korzystne lub mniej korzystne warunki do rozwoju procesu kształcenia homiletycznego. Zależy to od ustosunkowania się zarządu seminarium i grona profesorskiego oraz uznania homiletyki za przedmiot podstawowy, a także od sposobu prowadzenia zajęć przez wykładowcę homiletyki. Zarząd seminarium winien zadbać o wyposażenie sal wykładowych oraz zakupić dostępne środki dydaktyczne, a alumnom umożliwić praktykę w terenie. Inni wykładowcy winni współpracować z homiletą i wykładać swój przedmiot „pod kaznodziejstwo”. Wykładowca homiletyki winien posiadać odpowiednie kwalifikacje i starać się o wysoki poziom swoich wykładów i ćwiczeń tak, by efekty jego pracy dały się już zauważyć w seminarium a później w parafii. Winien prowadzić również seminarium naukowe. Pożądaną rzeczą jest prowadzenie już w seminarium kółka homiletycznego.

Podane tu założenia mogą przyczynić się do skryształizowania modelu kształcenia homiletycznego w seminariach duchownych, zmierzając do realizacji zasady — przez odnowienie homiletyki, do odnowienia kaznodziejstwa²⁶.

PROGRAMM UND METHODIK DER HOMILETISCHEN AUSBILDUNG IN DEN PRIESTERSEMINAREN

Zusammenfassung

Die Vertreter der Homiletik in Polen versuchten nach dem zweiten Weltkrieg mehrfach ein einheitliches Programm und Curriculum der homiletischen Ausbildung auszuarbeiten. Nach dem II Vatikanischen Konzil hat die Seminar-Kommission der polnischen Bischöflichen Konferenz eine Ratio Institutionis Sacerdotalis ausgearbeitet, in welcher sich auch das allgemeine Programm der homiletischen Ausbildung befindet.

Der Artikel versucht den Verlauf der homiletischen Ausbildung allseitig vorzuführen. Zunächst wurden die Ziele der homiletischen Schulung fixiert, welche zur Ausbildung eines guten Predigers führen. Das Programm umfasste drei Grundfragen: Theologie der Verkündigung, Praxis der Verkündigung und Geschichte der Verkündigung. Hiernach wurden die Methoden der homiletischen Didaktik gründlich dargelegt und zwar: 1. Der systematische und monografische Vortrag; die Vorträge können eine konventionell-traditionelle oder konversatorisch-problematische,

²⁶ W powyższym opracowaniu pominięto program i metodykę kształcenia w zakresie fonetyki pastoralnej, gdyż problematyka ta ze względu na swoją specyfikę wymaga osobnego opracowania.

oder andere dialogische Gestalt annehmen. 2. Das Studium des Handbuches und wissenschaftlichen Schrifttums. 3. Übungen, durch die der Student lernt, wie die theoretische Wissenschaft in der Praxis ausgenützt wird. Die Übungen sollen auch zur kreativen, erfinderischen und selbständigen Ausarbeitung der Predigt anregen. 4. Die Praxis, welche darin besteht, dass die Studenten Homilien oder Predigten ausfertigen und sie in verschiedenen Gruppen verkünden. 5. Wissenschaftliche Seminare, welche die Studenten zu wissenschaftlichen Forschungen in der Homiletik befähigen. 6. Schliesslich wurden zu den Methoden auch Kolloquien und Prüfungen gerechnet. Im Lernprozess sollen, wo es nur möglich ist, die sprachlichen, visuellen, hörbaren und audiovisuellen Lehrmittel gebraucht werden, die den Verlauf der homiletischen Ausbildung wirksamer gestalten. Am Ende wird die Organisation des didaktischen Milieus (Arbeitsfeldes) und die Rolle homiletischer Zirkel besprochen.

Die genannten Grundsätze sollen der Verbesserung der homiletischen Ausbildung im Priesterseminar dienen, um dadurch die Verkündigung des Wortes Gottes zu beleben.